

JE OTÁZKOU ČASU, KEDY JEDNI BUDÚ MÔČŤ DOKÁZAŤ ROZHODOVAŤ O DRUHÝCH...

PARTICIPATÍVNY ROZPOČET V SPIŠSKEJ BELEJ

V obciach sa s participatívnymi rozpočtami stretávame pomerne zriedka. Dôvodom môžu byť obmedzené rozpočtové zdroje, nedostatok záujmu, pochopenia a odhodlania pre zapájanie obyvateľov do rozhodovania o veciach verejných, nedostatok času, ľudských kapacít, či spoločenského tlaku... O tom, že aj malé mesto môže byť inšpiráciou pre menšie obce i väčšie mestá zároveň, Vás presvedčí príbeh participatívneho rozpočtu v Spišskej Belej, v ktorom hlavnú úlohu zohral osvietený primátor. Hovorí, že pri zavádzaní participatívneho rozpočtu sa stretli s neistotou. Ľudia sa pýtali, či je to vôbec reálne a či to nie je len nejaká bublina – niekto príde rozdať peniaze a povie ako sa transparentne rozhodlo. S pribúdajúcimi skúsenosťami ľudia pochopili, že ako si peniaze rozdelia, tak to budú mať a nikto im do toho nechce hovoriť. Úspešný príklad Spišskej Belej však nie je výsledkom snahy jedného človeka a pár rokov práce. Je výsledkom dlhodobej súhry otvoreného úradu a mládežníckej dravosti a cieľavedomosti. O participatívnom rozpočte a práci s mládežou v meste Spišská Belá sme sa rozprávali so Štefanom Bielačkom (ŠB), bývalým primátorom mesta Spišská Belá, Katarínou Hradickou (KH), koordinátorkou participatívneho rozpočtu, Miriam Bachledovou (MB), bývalou pracovníčkou s mládežou v Spišskej Belej a Helenou Zadžorovou (HZ), riaditeľkou OZ Expression.

O DÔVODOCH A MOTIVÁCIÁCH

Spišská Belá so 6733 obyvateľmi, je doposiaľ najmenším slovenským mestom, ktoré takýto typ zapájania obyvateľov do rozhodovania o využití časti verejných zdrojov uplatňuje. Idea zaviesť participatívny rozpočet (PR) v Spišskej Belej vznikla spontánne po vzore iných miest na Slovensku i v zahraničí. Keď bývalý primátor Štefan Bielač, ktorý myšlienku PR do mesta priniesol, otvoril tému na mestskom úrade, spustila sa diskusia k technickým a procesným nastaveniam. Pochopiteľne, PR z pohľadu úradníkov, teda ľudí, ktorí ho administrujú, je predovšetkým o procese, o možnom probléme a starostlivom hľadaní technických, účtovných a mnohých ďalších riešení. Netrvalo dlho a pod heslom „keď to zvládli inde, musíme aj my“, sa v Spišskej Belej presunuli od procesu k myšlienke. Bývalý primátor **pripravil do zastupiteľstva dvojstranový materiál o čom PR je**. Každý rýchlo pochopil, že to je výborná vec, ktorá môže naštartovať ľudí k ďalším aktivitám. V roku 2016 mestské zastupiteľstvo schválilo zámer bez akýchkoľvek negatívnych pripomienok. Práve naopak, všetci poslanci nápad uvítali.

Štefan Bielač hovorí o dvoch dôvodoch, pre ktoré sa Spišská Belá do PR pustila: „prvým dôvodom bolo skúsiť niečo iné, nové. Druhým bolo to, že máme v meste pár aktívnych dobrovoľníkov, formálnych aj neformálnych skupín, ktorí robia veľa aktivít. Cítil som, že práve toto by mohla byť pre nich príležitosť. Dotácie si priamo pýtať nemohli, keďže fungovali ako neformálna skupina ľudí, ktorá na získanie zdrojov – aj keď len malých, musí byť niekým zastrešená. Z rozpočtu sme im peniaze priamo dať nevedeli, a preto sme museli hľadať inú formu. **Dotácie majú svoj režim a svoje úskalia, sú príliš formálne a zložité. Forma PR bola o to ľahšia, že primátor a zastupiteľstvo nie sú tí, ktorí**

rozhodujú, ale nechávajú ľuďom s nápadmi balík peňazí a oni sa v podstate o ne „vyháďajú“ – v tom dobrom slova zmysle – komu sa koľko ujde, čo podporiť a čo nie (ŠB).“

*Dobrovoľnícky sektor u nás začína byť celkom zaujímavý, napriek tomu, že sme malé mesto. **Nie je to o obrovskej kvantite dobrovoľníkov, ale skôr o ich veľmi dobrej kvalite.** Máme tu skvele fungujúci mládežnícky klub [Face club](#). Nevieť či existuje porovnateľný klub na Slovensku v počte aktivít, ktoré organizujú. To sú radovo projekty za projektom, kde si hľadajú peniaze. Keď sme v meste v roku 2009 rozbiehali podporu práce s mládežníkmi, prišli za nami a pýtali si priestory na založenie klubu. Z mojej strany bolo príliš veľa otázok. Takých tu bolo, čo prišlo so zoznamom požiadaviek, povedalo a odišlo. Títo prišli a povedali len: dajte nám priestory, my už sa o ostatné postaráme. Dost' ma zaskočili, v dobrom slova zmysle, a zároveň presvedčili. Mesto poskytlo priestory, oni zohnali grantové zdroje, my sme doložili ďalšie zdroje a klub sa postupne zmodernizoval. My prispievame na prevádzku, ale na ostatné aktivity si zabezpečujú peniaze sami. Dnes klub funguje 10 rokov a za tú dobu sa tam vyprofilovalo pár dobrých ľudí. Niektorí dnes dokonca kandidujú aj za poslancov v mestskom zastupiteľstve. **Bol to jeden z fantastických príkladov participácie a možno práve tu nepriamo vidieť aj zárodok dnešného participatívneho rozpočtu (ŠB).***

O ROZPOČTE NA PROJEKTY A PROJEKTOCH V ROZPOČTE

O mesiac na to sa schvaľoval rozpočet mesta na rok 2017, v rámci ktorého sa **na realizáciu projektov z prvého PR v Spišskej Belej schválila suma 10 000 eur**. Niekoľko si možno povie, že je to len pro forma, veď Spišská Belá nakladá s rozpočtom 6 miliónov eur. „*No dobre, ale ak odpočítam všetko čo sú povinné výdavky, **reálne rozhodujeme možno o 300 - 500 tisíc eurách.** Vyčlenená suma na PR z tohto pohľadu zase nie je až taká nízka. Malé participatívne aktivity sa dajú niekedy realizovať aj za 200 - 300 eur. Na to, aby sa ľudia stretli netreba míňať veľké peniaze. Niekedy skutočne treba len malú motiváciu, zabezpečiť základný servis, ktorý nemusí byť vôbec drahý (ŠB).*“

Začiatkom nového roka sa nastavovali pravidlá, pričom veľa vecí sa dolad'ovalo s mestom Liptovský Mikuláš. Zároveň bola zverejnená výzva na predkladanie projektov a prvý ročník PR sa rozbehol. V prvom roku sa prihlásilo 8 projektov, pričom maximálny finančný limit na jeden projekt bol ohraničený sumou 2 000 eur. To, čo sa žiadalo, sa takmer ideálne rozdelilo. „*Boli sme prekvapení, keď hneď prvý rok prišli projekty v obnose 10 000 eur. My sme čakali, že prídu také 2-3-4 projekty, keďže PR je novinkou, ale všetky peniaze sa hneď vyčerpali (KH).*“

Rovnaký objem financií bol vyčlenený aj v druhom ročníku PR v roku 2018. Druhý rok to bolo trochu viac čo sa žiadalo v pomere k tomu, na čo boli dostupné zdroje. „*Čo do počtu projektov a ich kvality to relatívne postačovalo. Do budúcnosti však nevylučujeme, že by peňazí mohlo byť aj viac, len musia najskôr ľudia preukázať, že to chcú a vedia peniaze použiť na zmysluplné projekty (ŠB).*“ V jednom prípade mesto nakoniec rozhodlo, že občiansku aktivitu zobralo za svoju a financovalo ju z vlastného rozpočtu. Išlo o projekt informačnej vitríny na sídlisku. „*Takýto zámer by mal byť financovaný z rozpočtu mesta. Oni nás cez PR naviedli, ukázali na problém, ktorý by bolo treba riešiť. Mesto túto tabuľu zakúpi (ŠB).*“

Ročník PR	Žiadané zdroje	Prerozdelené zdroje	Predložené projekty do PR	Podporené projekty z PR
2017	10 100 €	10 000 €	8	8
2018	15 305 €	10 000 €	11	10
2019	10 870 €	5 070 €	11	9

Do PR v Spišskej Belej sa až do roku 2020 mohli prihlásiť tak neformálne skupiny občanov, ako aj občianske združenia. Občianske združenia mesto podporuje aj cez **dotačnú schému, ktorá na rozdiel od PR podporuje skôr aktivity celoročné a celoplošné. PR vytvára priestor na podporu aktivít, ktoré by sa mali vymykať celoročnej činnosti, teda ide skôr o podporu jednorazových vecí, ktoré môžu k niečomu naštartovať.** „Pravdou je, že v prvých rokoch boli predkladané aj projekty, ktoré čiastočne spadali do bežnej činnosti občianskych združení. Trošku sa nám to bilo, ale financií na bežnú činnosť je tak málo, že prečo neprispieť. Povedali sme si, že ak je to dobrá myšlienka, tak ju podporme (ŠB).“ Koordinátorka procesu dopĺňa: „**nechceli sme odradiť ľudí hneď na začiatku, ale zhodli sme sa, že pravidlá budeme musieť prekopať (KH).**“ Jedným z dôvodov, prečo sa takéto projekty objavovali mohol byť podľa vtedajšieho primátora nedostatok konkurenčných návrhov bežných občanov a neformálnych skupín, ktoré by opakujúce sa aktivity občianskych združení vytlačili. „**Do budúcnosti by som uvítal, keby PR bol viac o neformálnych skupinách. A skôr by to mali byť projekty face-to-face, čiže skôr mäkké, kde vyslovene ide o stretnutia alebo realizáciu nejakých aktivít, než investičné (ŠB).**“

Projekty sú vecou dobrej myšlienky, možno do nich vtesnať celý spoločenský život, **väčšinou sú však kultúrneho charakteru.** Investičné, či stavebné projekty sa objavujú sporadicky, preto nevznikajú ani väčšie problémy alebo zdržania pri ich realizácii. Jednou z výnimiek bol projekt obnovy hrobky významného evanjelického farára Samuela Webera zo Spišskej Belej, kde sa realizácia projektu presunula na ďalší rok, pretože do projektu zasahovali pamiatkari svojim vyjadrením. Z PR žiadatelia nakúpili, čo k obnove hrobky potrebovali, ale po vzájomnej dohode museli práce robiť až v budúcom roku.

PR má na mestskom úrade na starosti jedna osoba – referentka regionálneho rozvoja, ktorá za mesto pripravuje projekty, pričom PR je jednou z jej agend. Celý proces riadi, manažuje a komunikuje s predkladateľmi projektov. **Všetky projekty, ktoré prejdú verejným zvažovaním sa financujú priamo z rozpočtu mesta.** Úspešní žiadatelia riešia financie na realizáciu podporených projektov prostredníctvom projektovej koordinátorky. „*Keď idú robiť aktivitu, prídu za mnou a ja vystavím objednávku alebo preplatím účtenku. Kupovať už nejdem – oni vedia, čo si majú kúpiť. Keď bola potreba zazmluvniť ľudí na letné kempy, dohodu sme uzavreli na personálnom oddelení. Keď bolo treba komunikovať s inými relevantnými inštitúciami, komunikovali sme. Tak či tak tam musí byť spolupráca mesto – žiadateľ (KH).*“ Aj tu sa prejavuje **ďalší rozdiel od dotačnej schémy, kde si prostriedky musí žiadateľ zaúčtovať sám.** Zároveň je takýto prístup dobrým riešením podpory občanov a neformálnych skupín, v prospech ktorých samospráva nevie prostriedky z rozpočtu uvoľniť. „*Oni akciu zabezpečia organizačne a personálne, ale finančne to dotiahne mesto. My to za vás účtovne urobíme, ale vy to zrealizujete. To je kľúčové (ŠB).*“

V prvom roku boli zdroje rozpúšťané v rámci jednotlivých programov v mestskom rozpočte. Zdalo sa však, že prostriedky, o ktorých rozhodujú občania, sa v rozpočte trochu strácajú a nikde to nevidieť. **Dnes má v rámci pätnástich kapitol mestského rozpočtu PR svoju samostatnú kapitolu.**

O ÚČASTI VEREJNOSTI

Zámerom mesta bolo od samotného začiatku nastaviť **veľmi jednoduchý a zrozumiteľný proces**. „*Nechceli sme ľuďom robiť žiadne stresy, aby predkladali nejaké zložité projekty.*“ Predloženie projektu spočíva vo vyplnení jedného listu papiera so základnými údajmi – kto navrhuje, čo navrhuje, čo tým chce dosiahnuť a na čo konkrétne potrebuje peniaze, o ktoré žiada. Tlačivo je na stiahnutie k dispozícii na stránke mesta. „*Je tak jednoduché, že za 10-15 minút ho vieš vyplniť, ak máš myšlienku (ŠB).*“

Záujem realizovať svoje nápady o lepšom meste bol zo strany Spišskobelančanov v každom roku. Bývalý primátor by bol napriek tomu rád, keby bolo možné očakávať väčšiu angažovanosť a záujem. „*Naštartovalo to určitú skupinu ľudí, ale vždy sa tu točí porovnateľná skupina, len možno v iných formách, združeniach. Na druhej strane, aj to je fajn, lebo aktivity sa robia a sú zmysluplné. Nie je to tak, že by sa rozdeľovalo len preto, že sú peniaze (ŠB).*“

Pri spoločnom rozmýšľaní o tom, aké skupiny občanov sa do procesu zapájajú a ktoré skôr nie, boli ako jedna zo skupín, ktoré sa do PR nezapájajú takmer vôbec, označení **seniori**. „*Podľa mňa sú im tieto grantové a projektové schémy úplne vzdialené. Oni sa radšej na niečo pozbierajú v klube dôchodcov. Neuvažujú o tom, že aj takto sa dajú veci riešiť (KH).*“ Už počas nášho rozhovoru sa však objavilo niekoľko dobrých nápadov, ako PR seniorom čo najviac priblížiť. Jednou z možností by bolo zacieliť na nich a takúto možnosť im priamo ponúknuť. Iným nápadom bolo vložiť projektový formulár do miestneho spravodaja, z ktorého by si mohli vytrhnúť stránku a formulár rukou vypísať. V takom prípade by nemuseli byť odkázaní na počítač a sťahovanie formuláru zo stránky mesta, čo môže byť pre viacerých starších ľudí neprekonateľnou bariérou. „*Musíme ľudí povzbudiť aj k menším veciam, nech sa neboja. Doteraz mohli vidieť, že podporené podujatia boli skôr väčšieho rozsahu. Veľmi nás tešia také projekty, ale musíme k ľuďom dostať aj to, že PR nie je len o podujatiach. Je to aj o lavičkách, kvetoch, diere v plote... Tak aby možno aj tie babičky a dedkovia vedeli, že prostredníctvom PR môžu riešiť to, čo ich naozaj trápi (KH).*“

Napriek tomu, že mladí ľudia sa do procesu zapájajú, ide prevažne o ľudí od 20 rokov vyššie. Ďalšou identifikovanou skupinou boli preto **mladší nástroční**. Aj tu sa hneď objavila dobrá myšlienka, a to **komunikovať PR viac prostredníctvom škôl, či iných projektov, ktoré sa s mládežou realizujú**. „*Minulý rok sme mali veľmi malý a jednoduchý projekt „Tvoje mesto ťa potrebuje“. Mladí sa niečo naučili a hneď v danom týždni si to aj v 5 členných skupinách zrealizovali. Cez vlastnú skúsenosť ich chceme posunúť k väčším veciam a naučiť ich premýšľať nad tým, čo by chceli a čo preto môžu urobiť. Základom je naučiť mladých pozerať sa na potreby a nevidieť ich ako problémy, ale ako niečo, čo sa dá riešiť. PR je na to skvelý. Myslím si, že to pôjde, ale ešte to chce čas (HZ).*“ Špecifikom medzi mladými je **rómska komunita**, ktorá „*je zvyknutá žiť tu a teraz. Budúce benefity sú čímisi, čo je pre ňu abstraktné a príliš ďaleko (HZ).*“

Mladí Rómovia k nám chodia do klubu denne. Nevenujeme sa im cielene, skôr inkluzívnym spôsobom. Snažíme sa nevyčleňovať žiadnu skupinu z aktivít, ktoré robíme. Z ich strany ešte stále skôr pretrváva nastavenie, že Rómovia sú tí, ktorým sa dáva, nie tí, ktorí môžu dávať. Dobrovoľníci z klubu si napísali mini projekt, kde sa rozhodli opraviť pokazené kalčeto. Opravili ho a o dva dni bolo presne to isté zničené. Skúsili sme vyvesiť výzvu, že poskladajme sa spolu na novú rúčku a uvidíme, čo sa stane. Je to pre nich náročné, keď ich zrazu postavíme do polohy, že sú spoluzodpovední za to, čo sa stalo. Môže sa to znova obnoviť, ale potrebujú do toho niečo vložiť. Keď sa kalčeto opravovalo, prišli Rómovia,

ktorí sú už starší a ktorí chodia do klubu od samotného začiatku. Boli veľmi ochotní pomôcť, celé kalčeto vyčistili a dali dokopy, takže už sa niekde posúvajú. Tie kroky sú ale malé a musíme im dávať čas a priestor na to, aby postupne menili svoje zmýšľanie a naozaj sa stali tými, ktorí sa spolupodieľajú a nielen očakávajú. Stále sú ako keby v pozícii klienta, nie sú napríklad v dobrovoľníckom tíme alebo vo výkonnej časti. Akonáhle príde zodpovednosť, tak sa jej štítia. Samozrejme, chceli by benefity, ktoré vidia pri ostatných dobrovoľníkoch. Napríklad, že v klube môžu byť aj keď je zatvorený. Ale keď je streda a upratuje sa, väčšinou to ostáva na dobrovoľníkoch. Ak by aj prišli, potrebujú mať hneď hmatateľný benefit na oplátku. **Rómska komunita je zvyknutá žiť tu a teraz. Budúce benefity sú čímsi, čo je pre ňu abstraktné a príliš ďaleko. Aj my sa vlastne stále učíme ako im dávať viac možností** (HZ, MB).

O ROZHODOVANÍ

Snaha poslancov rozhodovať o peniazoch v rámci PR sa veľmi neprejavuje. **Každoročne schvaľujú objem financií na PR a tam sa ich úloha končí.** V záverečnom účte dostanú hodnotenie hospodárenia mesta, v ktorom sa jedna kapitola venuje práve hodnoteniu PR. O každom podporenom projekte je možné prečítať si, kto, čo a za koľko peňazí urobil.

Samotnému rozhodovaniu o tom, ktoré z projektov budú podporené, predchádza formálne posúdenie žiadostí mestským úradom. „*Tam ale nie je moc čo pokaziť, ak vie autor projektu čítať (ŠB).*“

Nasleduje verejné zvažovanie autorov projektov. Spišská Belá nastavila rozhodovanie tak, aby doň nevťahovala hodnotiace skupiny z vonku. „*Ľudia by mohli mať pocit, že niekto hodnotiteľov nanominoval a pri rozhodovaní sú niekým riadení. Neprebíha to ako v iných mestách. Mám pocit, že vyspelosťou občianskej spoločnosti tam ešte nie sme. Je otázka času, kedy jedni budú môcť dokázať rozhodovať o druhých (ŠB).*“ Verejné zvažovanie je stretnutím všetkých autorov projektov, žiadateľov o financie z PR, ktorých úlohou je presvedčiť sa navzájom, či predkladaný projekt je lepší ako ostatné. Za mesto je na verejnom zvažovaní prítomná osoba, ktorá má PR na starosti a vystupuje v pozícii moderátorky a zapisovateľky. „*Ja stretnutie viem, ale nie nejak formálne, úplne jednoducho. Predstavím sa, predstavím ľudí a každý v krátkosti predstaví svoj projekt. Následne je priestor na diskusiu a otázky. Je to asi dvojhodinová záležitosť. Na začiatku je to skôr také opatrné, ale potom keď sa rozprúdi debata, už to ide, len sa nevie nájsť ten prvý, ktorý by začal.*“

V iných mestách a v iných participatívnych rozpočtoch bežne fungujú hodnotiace komisie. **Vedel by som si to predstaviť aj u nás, ale nie komisiu typu primátor, poslanci a úradníci, ale skôr komisiu zloženú z ľudí, ktorí tvoria komunitu.** To by bolo ideálne. Keď sme PR rozbiehali v Spišskej Belej, nemali sme koho do toho vtiahnuť. Tí, ktorých to zaujalo boli zároveň ľudia, ktorí chceli projekty podávať. A na čo z nich vytvárať komisiu, keď budú hodnotiť sami seba? Nech sa vyhádajú medzi sebou. Prišlo 9 alebo 10 ľudí. Keby ale prišlo tých ľudí 50, tak sa asi ťažko budú „hádať“, to by bolo nekonštruktívne a ťažko zvládnuteľné. Tam už treba zvážiť, ako z väčšej skupiny urobiť 5-10 hodnotiteľov, ktorí sa budú pozorne navzájom počúvať. A možno stačí len 50 mien hodiť do klobúka a náhodne vylosovať 10 ľudí, ktorí budú hodnotiť. Ja budem veľmi rád, ak sa budeme baviť o 40, 50, možno až 100 zámeroch. V takom prípade by tam tá komisia do budúca mala byť, ale opäť

z komunity tých aktívnych. Ak ostatní nemajú záujem zapojiť sa, prečo by mali rozhodovať, keď ani netušia o čom to celé je (ŠB)?

Vo všeobecnosti sa žiadatelia snažia podporiť aj ostatné projekty. V prvých dvoch ročníkoch nebol prihlásených projektov až taký pretlak, že by bolo potrebné precízne hľadať a diskutovať, čo je z daného rozpočtu možné podporiť a čo už nie. Doposiaľ sa ušlo viac-menej každému. Ak aj nie plná suma, podelili sa medzi sebou navzájom, ustúpili v peniazoch. Keď videli, s akým dobrým projektom prišiel ich sused, spravili aj škrtý a žiadali len časť pôvodného rozpočtu. Niektoré projekty boli tak dobré, že aj pri limitovaných zdrojoch si dokázali obhájiť celý rozpočet. Na základe slov koordinátorky PR: „*je to niekedy na dlhšie debaty. Stáva sa, že ľudia nechápu a je ťažké im vysvetliť, že sa nejaká finančná položka, ktorú požadujú, dá zapožičať a nemusia danú vec kupovať, lebo v meste ju máme. Oni to chcú inak... Zatiaľ sme sa ale vždy dohodli a všetci odchádzali spokojní. A ak aj nie, tak nepovedali 😊 (KH).*“

Z verejného zvažovania dostanú poslanci záznam, ktoré projekty boli v rámci PR pre daný rok úspešné a ako si žiadatelia navrhli prerozdeliť vyčlenenú sumu. **Poslanci informáciu berú na vedomie bez toho, aby mali právo rozhodovať o jednotlivých projektoch alebo zasahovať do rozdelenia sumy.** Jedinou výnimkou kedy možno rozhodnúť o nere realizovaní schváleného projektu je prípad, ak by projekt svojim obsahom, resp. svojimi aktivitami mohol obmedzovať alebo porušovať základné ľudské práva a slobody garantované Ústavou SR.

V praxi sa pri PR stretávame aj s inou formou rozhodovania – s internetovým hlasovaním alebo štandardným odovzdaním papierového hlasovacieho lístka do urny. „*Ja som mal práve pocit, že by to skĺzlo skôr do roviny neobjektívnosti. Lebo aký problém je dnes naťukať sto hlasov... i keď aj jedinečnosť sa už dá zabezpečiť tak, aby niekto nehlasoval viackrát. Skôr som mal pocit, že ľudia by medzi sebou mali radšej diskutovať (ŠB).*“ S myšlienkou zverejnenia zoznamu projektov a klasického hlasovania prostredníctvom hlasovacích lístkov sa však mesto pohrávalo, najmä kvôli zapojeniu starších ľudí. Po skúsenostiach, ktoré mesto má zo získavania spätnej väzby od občanov alebo z pripomienkovania strategických dokumentov však nakoniec usúdilo, že toto nie je formát, do ktorého by chceli ľudia takýmto spôsobom zapájať. „*Zatiaľ sme to nepotrebovali. Necítili sme ani tlak zvonku, ani potrebu vzhľadom na množstvo prihlásených projektov. Možno však k tomu raz dospeje aj Spišská Belá (ŠB).*“

O VÝNIMOČNÝCH REALIZÁCIÁCH, KTORÉ PRINIESLI VÝNIMOČNÉ VÝSLEDKY

*Do PR sme vstupovali s potrebami, ktoré sú našim fókusom. Projekt, ktorý vychádzal priamo od našich aktívnych dobrovoľníkov, bol **skrášenie záhrady v klube**, aby v lete vznikol príjemný priestor na trávenie voľného času. Boli to naozaj takí 14-15 roční, ktorí najviac nástojili na tom, aby sme do projektu išli. Cez leto sme však chceli pre decká otvoriť viac možností zmysluplného trávenia voľného času. Vymysleli sme preto, že cez PR urobíme **anglický kemp**, aby sa mladí začali trochu obracať v angličtine. Chceli sme nabehnúť na Európsku dobrovoľnícku službu a plánovali sme prijať zahraničných dobrovoľníkov. Prvý rok sme mali lektorku, prefinancovanú cez projekt, ale ďalší rok sme chceli, aby letné kempy viedli dobrovoľníci. **Druhý ročník však už nešiel cez PR. Sami si uvedomujeme, že projekt je niečo, čo by malo byť jedinečné. Nechceme ísť do rutinných projektov, ktoré sa opakujú každý rok, lebo by sme odchádzali od hlavnej myšlienky PR. Prvý rok sa niečo inovatívne podporí, ak je to potrebné možno aj druhý rok, napríklad sa to urobí iným spôsobom***

alebo sa myšlienka rozšíri a niekde posunie, ale postupne treba ľudí naučiť, že si projekt získa nejakú klientelu a už si ho budú ťahať nejakým spôsobom sami. My chceme anglické letné kempy zachovať, ale chceme ich potiahnuť práve cez európskych dobrovoľníkov. Uvidíme či sa nám to podarí, ale takýto je plán. A keď to pôjde, tak sa nám len potvrdí, že by to takto mohlo fungovať (HZ).

Takým bol aj projekt, ktorý podávala v prvom roku vtedy ešte neformálna skupina 3-4 ľudí, ktorí si povedali: poďme sa pýtať kto sú naši susedia. Usporiadali **Sídľiskové hry**, ktoré si z prvého ročníka PR ukrojili 350 eur. Výsledkom bolo, že sa stretlo 100-150 ľudí, navarili si spolu guláš, športovali, robili tvorivé aktivity, začali sa spoznávať. „Predtým každý utekal domov, zavrieť sa do bytu a o susedovi nevedel nič. Komunita žiadna. Tolko ľudí mať prvýkrát na akcií, kde ich pozveš a povieš podťe sa stretnúť a porozprávať, deti sa spolu vyhrajú... To je veľký úspech (ŠB)!“ Popularita Sídľiskových hier z roka na rok rástla. „Prvý rok niektorí pozerali len spoza záclon. Možno sú ešte takí opatrnejší, konzervatívnejší tí naši ľudia. Alebo o tom nevedeli. Druhý rok to bolo už o inom, prišlo ešte viac ľudí, cieľili aj na rodinky. Už to predsa bolo niečo známejšie (KH).“ **V druhom roku Sídľiskové hry rozšírili a spojili ich aj s edukáciou** – pridali triedenie odpadu a večer na sídlisku premietali ekofilmy. „Na základe toho, čo sa deje v komunite sa autori projektu rozhodli, že si založia občianske združenie. Sme priatelia, rozprávali sme sa ako fungujeme my a že založiť si občianske združenie naozaj nie je náročné. Krok po kroku sme ich akoby do toho potiahli. **V treťom ročníku PR už o prostriedky na realizáciu Sídľiskových hier nežiadali**, podporení boli cez Nadáciu VÚB. **Cez PR zároveň predložili nový projekt SWAP – bazár oblečenia**. Prišli zase s niečím novým, čo je veľmi fajn (HZ).“

Výnimočným projektom bol aj vznik **mládežníckeho parlamentu**. „Vedeli sme, že niečo také tu chýba a že parlament je cesta, ako prepájať mladých. My ako OZ Expression máme komunitu mladých, ktorá funguje. Ale potom tu je komunita v rámci športu, v rámci kultúry a v rámci ďalších oblastí. Myšlienka za zriadením parlamentu bola **prepojiť každú skupinu mládeže v jednom mládežníckom parlamente**. Neustále sa snažíme hľadať rôzne formy ako si mladých získať alebo ukázať im benefity toho, prečo majú v parlamente zastupovať nejakú oblasť (MB).“ Rozbehnúť mládežnícky parlament v tak malom meste, kde nie je **ani jedna stredná škola** je na jednej strane odvážne, na druhej strane obdivuhodné. „S mladými je to vždy dobrodružstvo. Rozmýšľame, či do toho teraz potiahnuť úplne mladých, aby pocítili, že doň môžu patriť už na základnej škole a aby zároveň pocítili aj takú zodpovednosť. Treba si ich vychovávať postupne, lebo získať stredoškóľakov je ťažké (MB).“ **Vznik parlamentu naštartoval ďalšiu participáciu na veľkých veciach. Natáčajú mestské zastupiteľstvá a dávajú ich na web, prepájajú dobrovoľníkov v rámci mesta**. „V roku 2018 sa práve pod záštitou parlamentu uskutočnilo veľké oceňovanie dobrovoľníkov z celého mesta. Piaty dobrovoľník, ktorí boli hlasovaním vybratí v rámci celej komunity, boli ocenení verejne – od mládežníkov až po seniorov, ktorí sú v Spišskej Belej dlhodobo aktívni. Bola to prvá akcia, kde sa stretli všetky spolky, ktoré v meste existujú a každý mal priestor sa v krátkosti predstaviť. Dokonca sa stalo, že tam bol aj niekto, kto nebol priamo pozvaný na pódium, lebo sa dostatočne vopred neohlásil, ale prišli na podujatie a zobrali si slovo, aby tiež predstavili svoju iniciatívu. Bolo to veľmi zaujímavé pre ľudí, že zrazu sa všetci videli a spoznali (HZ).“ Mládežnícky parlament sa dnes dokonca **podieľa na spracovaní koncepčných a strategických dokumentov mesta, predovšetkým spolupracuje na Koncepcii rozvoja práce s mládežou do roku 2022**. Mesto teda na mladých „presunulo“ mládežnícku verejnú politiku, pretože

rozumie tomu, že na úrade by to lepšie nespravili. Mladí robia mestu službu, keďže ho do veľkej miery od riešenia tejto problematiky odľahčia, a zároveň majú obrovskú príležitosť určovať smer, akým sa bude ich život v meste najbližšie roky uberať. Tento projekt je skvelým príkladom zmysluplnej, obojstranne výhodnej a prospešnej spolupráce, ktorú mesto dokázalo podporiť „pár eurami“ z PR.

O PRÁCI S MLÁDEŽOU V SPIŠSKEJ BELEJ Z POHĽADU BÝVALÉHO PRIMÁTORA ŠTEFANA BIEĽAKA

V meste máme vyčleneného jedného mladého človeka, plateného z rozpočtu mesta, na prácu s mládežou. Možno sme rarita v rámci Slovenska. Vybrali si ho sami mládežníci. Prvé dva roky sme ho financovali cez projekt Úradu práce. On im vytváral zázemie na to, aby mohli fungovať a robiť ďalšie aktivity. Jedna generácia mládežníkov už odišla a teraz prichádza ďalšia. A takisto človek, ktorý bol prvotne na tejto pozícii sa už posunul vekom ďalej a namiesto neho prišla mladá dievčina, vtedajšia koordinátorka Face clubu, ktorá bola výborná v práci s komunitou mladých. V roku 2018 sme získali za prácu s mládežou ocenenie *Komunita priateľská k deťom a mladým ľuďom*. Prácu s mládežou v meste sme odovzdali OZ Expression, ktoré Face club spravuje a mládežníkov v meste zastrešuje. *„Myslím si, že je to veľmi funkčný model. Je dobré mať pracovníka s mládežou, ktorý je priamo zamestnaný mestom, ale zároveň pozná a spolupracuje s neziskovým sektorom, ktorý vie doručovať neformálne vzdelávanie a všetky sprievodné aktivity (MB).“*

Naštartovali ďalšie aktivity so základnými školami. Veľmi dobre začali linkovať veci, začali robiť Európsku dobrovoľnícku službu, kde cez rôzne projekty ťahajú dobrovoľníkov zo zahraničia. Mali sme tu ľudí z Estónska, z Nemecka, zo Španielska. K tomu začali spájať seniorov, ostatných dobrovoľníkov, a to je to, čo naštartovalo komunitu ďaleko viac. K tomu sme im trochu dopomohli financiami. Ale to je len také pocukrovanie alebo prilepšenie. Mládežnícky parlament je tiež ich výsledkom. Teraz robia napríklad na Stratégií práce s mládežou. Povedali sme im - ak to myslíte vážne, tak podťe do toho. Bude to o vás a na vás. Tak sa do toho pustili a budúci rok by mali prísť s konceptom práce s mládežou v meste. *„Mali sme s vedením mesta sedenie a pocítili sme, že koncepčné prepojenie mládeže, nie len na úrovni spolkov, ale aj škôl, centra voľného času a rôznych iných klubov, je nevyhnutnosť. Povedali sme si, že ideme do toho a mesto agendu následne odovzdalo do našich rúk (MB).“*

A ČO ĎALEJ?

PR má obrovskú perspektívu vťahovať ľudí do tvorby verejných politík. Samospráva, ktorá ho zavedie a ďalej s ním nepracuje a nerozvíja ho, môže prísť oveľa. *„Mám pocit, že si to už v určitej časti komunity získalo takú obľubu, že ak by najbližší rok PR nebol, zdvihlo by to vlnu nesúhlasu a nespokojnosti. Mesto na to má. Tých 10 000 eur vie, pri všetkej úcte, vždy nájsť,“* povedal Štefan Bielák tesne pred komunálnymi voľbami v roku 2018, do ktorých sa rozhodol nekandidovať. Druhou stránkou veci je, či do budúcnosti nebudú chcieť poslanci do PR vstupovať, či to skutočne zostane o participácii alebo to bude o tom, že ľudia si síce vyberú, ale poslanci rozhodnú. *„Samozrejme, vylúčiť nemožno nič. Ale potom už to nie je PR. Osobne si myslím, že ak by sa PR mal zmeniť, tak len k lepšiemu. Nemalo by zmysel vyčleňovať nejakú časť peňazí na participáciu verejnosti, ak má*

potom o zámeroch rozhodnúť tá istá skupina poslancov. To sa ani nemusíme baviť o tom, či to ideme robiť. Tak či tak by si mohli ľudia svoj názor povedať a pri schvaľovaní rozpočtu to tam kdesi zavedieme. Cieľom PR je niečo úplne iné. Naštartovať ľudí k občianskym, verejným, dobrovoľníckym, nezištným aktivitám. A k tomu sú niekedy potrebné drobné peniaze, aby to ľudí motivovalo. Ak samospráva myslí vážne, že chce byť otvorenou a proobčianskou, tak by bola hlúpa, ak by proti takémuto nastaveniu išla.“ Prízvukuje však, že treba zostať racionálni a triezvi – „aby to neuletelo do extrému“, pretože zodpovednosť stále zostáva na pleciach vedenia mesta a poslancov.

PR preverí, či ľudia vedia byť zodpovední za seba, za kúsok svojho okolia, či vedia nie len voliť a vyjadrovať svoje názory na sociálnych sieťach, ale aj niečo urobiť v prospech komunity, v ktorej žijú. „Cieľom PR v Spišskej Belej je naštartovať komunitu. Až potom ho možno posuňme do vyšších foriem a nechajme ľudí rozhodovať aj o tom, či ideme opravovať cestu alebo radšej budeme budovať cyklotrasu (ŠB).“ Táto forma participácie však naďalej zostáva možná pri spolupráci koncepčných a strategických dokumentov, ktorá ponúka občanom priestor vyjadriť sa. Nerozhoduje sa v nej priamo o peniazoch, ale o prioritách. „Záujem ľudí o tieto veci, nie len v našom meste, ale aj v iných mestách, je viac-menej porovnateľný. Kým skutočne ľudia nevnímajú, že je nejaký vypuklý problém a spustia petíciu, tak ostatné veci ich trápia veľmi málo (ŠB).“

Napriek tomu, že sa všetci respondenti našich rozhovorov zhodujú, že PR v Spišskej Belej je výborná vec, vďaka ktorej sa podarilo zrealizovať dnes už 27 výnimočných projektov, kriticky vnímajú aj **nedostatky jeho nastavenia.** „Je to super, že PR máme. Je to otvorený dialóg o tom, ako by sme v meste chceli žiť. **Zatiaľ sa učíme a vieme, že to nie je nastavené tak, aby sme s tým boli úplne spokojní. Nedá sa však povedať, že by sme boli nespokojní.** Objavili sa tam potreby, ktoré odzrkadľovali to, čím komunita žije a čo potrebuje. Prišiel druhý ročník a znova sa tam objavili. Tretí ročník bol špecifický, tam sa ich objavilo najmenej. Bol to pre nás veľmi jasný signál, že potrebujeme robiť niečo viac (HZ).“

Každý úspešný projekt sa propaguje na stránke mesta a na facebooku, aby o ňom ľudia hneď vedeli. Otázne je, či je takáto forma propagácie dostatočná na to, aby prilákala i ľudí mimo obvyklých účastníkov. Niektoré mestá využívajú pre PR „krycí názov“, ktorý je pre ľudí atraktívnejší. Mesto Vysoké Tatry pre PR napríklad používa heslo „Hory nápadov“, mesto Hlohovec donedávna používalo názov „IdeaSiTy“. „Možno sa v niektorých situáciách stratí, že projekt je podporený z PR. A práve keď to budú menšie projekty, tak ich bude viac a bude to viditeľnejšie. A už aj ľudia si medzi sebou skôr povedia. Keby sa tomu ešte urobil názov a značka, o to lepšie (MB).“ Koordinátorka PR dopĺňa: „**musíme dostať ľuďom do povedomia, že sa netreba báť ozvať a byť aktívni. Veľa z nich si povie, že nech sa postará mesto. A tu sa mesto stará, veľmi. Možno sme si sami ľudia trochu spohodlneli.** Treba však povedať, že v poslednom období aktivita oživa. Občianske združenia vznikajú ako huby po daždi.“

Štvrtý ročník PR 2020 priniesol významnejšiu **zmenu podmienok výzvy** pre žiadateľov o podporu projektov z PR. **Predstavou o zmene bol proces, ktorý je viac založený na potrebách bežných občanov a menej na potrebách ľudí, ktorí už majú svoje združenia a PR využívajú na dofinancovanie svojich aktivít.** Maximálna výška podpory jedného projektu z PR sa zo sumy 2 000 EUR v roku 2018 konštantne znižuje. V roku 2019 sa znížila o polovicu na 1000 eur a v roku 2020 na 500 eur. **Žiadateľom od roku 2020 môžu byť len bežní občania – fyzické osoby, presnejšie neformálna skupina aspoň 2 občanov, ktorej členovia musia mať trvalý alebo prechodný pobyt v**

Spišskej Belej. Vekový limit žiadateľa výzva ani pravidlá nestanovujú. Príležitosť navrhnúť a zrealizovať svoj projekt je teda otvorená aj deťom a mladým ľuďom, avšak zodpovedná osoba za realizáciu projektu musí mať viac ako 18 rokov. Výzva na predkladanie projektov v roku 2020 je písaná jednoduchým jazykom, ktorý povzbudzuje a priamo oslovuje jednotlivé cieľové skupiny: *„mladí ľudia, seniori, mamičky, či oteckovia, všetci Vy, ktorí máte dobré nápady a chuť niečo zmeniť, zapojte sa do zámeru. Nájdite odvahu meniť seba, meniť svoje okolie, meniť svoje mesto ... a možno sa budeme mať všetci o trochu lepšie.“*

Tak ako mnohým ďalším samosprávam, aj Spišskej Belej dala pandémia koronavírusu, ktorá sa na Slovensku objavila začiatkom marca 2020, zabrať a na jej dopady mesto reaguje šetrením rozpočtových zdrojov. Napriek vyhláseniu výzvy na financovanie projektov v rámci PR 2020 pristúpilo mesto v dôsledku poklesu podielových daní k rozhodnutiu tento rok financovanie projektov z PR pozastaviť.